

Животна средина у Европи - стање и перспективе 2020

Кратак преглед извештаја

Фотографија на насловној страни: © Simon Hadleigh-Sparks, My City/EEA

Правна напомена

Садржај ове публикације не одражава нужно званична мишљења Европске комисије или других институција Европске уније. Ни Европска агенција за животну средину, нити било које лице или компанија која делује у име Агенције нису одговорни за могућу употребу информација садржаних у овом извештају.

Обавештење о ауторском праву

© European Environment Agency, 2019

Умножавање је дозвољено под условом да се наведе извор.

Више информација о Европској унији можете наћи на интернет страници (<http://europa.eu>).

Луксембург: Канцеларија за публикације Европске уније, 2019

ISBN 978-92-9480-187-6

doi: 10.2800/22322

Европска агенција за животну средину
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Телефон: +45 33 36 71 00

Интернет страница: eea.europa.eu

Животна средина у Европи - стање и перспективе 2020

Кратак преглед извештаја

Увод

Кључни изазов овог века

Извештај о животnoj средини у Европи – стање и перспективе 2020 (State and Outlook of the European Environment report - SOER 2020) објављује се у преломном тренутку. Суочавамо се са горућим изазовима одрживости који захтевају хитна системска решења. Ово је недвосмислена порука креаторима политика у Европи и широм света. Општи изазов овог века је остваривање развоја широм света који уравни тежује друштвена, економска и еколошка питања.

Ово је шести Извештај који је објавила Европска агенција за животну средину (EEA). У овом издању за 2020. годину утврђено је да постоји озбиљан јаз између стања животне средине и постојећих краткорочних и дугорочних циљева политика ЕУ. Очекивања грађана да живе у здравом животnoj средини морају бити испуњена, а то ће захтевати поновну усресређеност на примену донетих мера као камен темељац ЕУ и националних политика.

Када то кажемо, не само да морамо учинити више, него морамо чинити ствари на другачији начин. Током наредне деценије требаће нам много другачији одговори на светске климатске изазове као и изазове за животну средину од оних које смо пружили у последњих 40 година. Овај извештај има за циљ да допринесе расправама о европским политикама до 2030. године, укључујући и правце развоја до 2050. године и након тога.

Те се будуће политике морају заснивати на постојећим одговорима на климатске и изазове за животну средину – морају се ослањати на правне тековине (*acquis*) - а морају бити и у складу са најновијим сазнањима која захтевају суштински различите приступе - како у погледу тога *шта* је потребно чинити, тако и у погледу тога *како* је то потребно чинити.

Порука о хитности није преувеличана. Само у последњих 18 месеци објављени су значајни светски научни извештаји IPCC-а, IPBES-а, IRP-а и UNE-а ⁽¹⁾, који носе сличне поруке: тренутни правци развоја су у основи неодрживи: ти су правци међусобно повезани, а повезани су и са нашим главним системима производње и потрошње; понестаје времена да се смисле веродостојни одговори потребни за промену трендова.

Није први пут да се позива на озбиљну промену у одрживости основних система који обликују европску економију и савремени друштвени живот, а посебно енергетског, система мобилности и становања као и прехранбеног система. Такав позив упутили смо у издањима SOER-а за 2010. и 2015. годину, а последњих година ЕУ је ово мишљење уградила у важне иницијативе у оквиру политика, попут пакета за циркуларну и биолошки засновану привреду, климатске и енергетске политике за 2030. и 2050. годину, као и у свој будући програм истраживања и иновација. Штавише, иницијатива ЕУ за одрживо финансирање прва је такве врсте која поставља озбиљна питања о улози финансијског система у покретању неопходних промена.

Међутим, једно је променити начин размишљања, а друго покренути стварне промене. Сада је потребно усмерити се на повећање, убрзање, поједностављење и спровођење бројних решења и иновација - како технолошких тако и друштвених - које већ постоје, истовремено стимулишући додатна истраживања и развој, подстицајући промене у понашању и, што је најважније, слушајући и сарађујући са грађанима.

Не смемо потценити ни социјалну димензију. Упућују се гласни и оправдани позиви на праведну транзицију у којој

⁽¹⁾ Извештаји Међувладиног панела о климатским променама (IPCC) о глобалном отопљавању од 1,5°C и климатским променама и земљишту; Извештај о глобалној процени биолошке разноликости и услуга екосистема Међувладине научно-политичке платформе о биолошкој разноликости и услугама екосистема (IPBES); Извештај о изгледима у погледу глобалних ресурса Међународног панела за ресурсе (IRP); 6. Извештај Програма Уједињених нација за заштиту животне средине „Глобалне перспективе за животну средину“

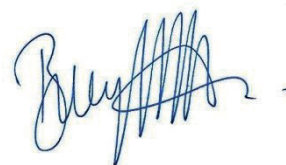
би се потенцијалним губитницима преласка на привреду са ниским уделом угљеника посветила одговарајућа пажња и пружила одговарајућа помоћ. Креатори политика сада признају да системске промене доводе до неједнаке расподеле трошкова и користи, али то захтева добро разумевање проблематике, ангажовање грађана и ефикасне одговоре.

Не смемо занемарити ни младе у Европи. Они све гласније изражавају своје ставове и захтевају амбициознији одговор на климатске промене и уништавање животне средине. Уколико у наредној деценији не успемо да променимо постојеће трендове, показаће се да је њихов осећај страха за будућност основан.

SOER 2020 не пружа све одговоре на ове сложене изазове. Без обзира на то, то је до сада најцеловитија интегрисана процена ЕЕА-е и прва која се темељно бави нашим системским изазовима у контексту преласка на одрживе системе који ми као друштво морамо начинити. Она се темељи на 25-годишњем искуству рада с подацима,

анализи и ЕУ политици, а ослања се на знање које пружа наша јединствена мрежа Европских земаља чланица - Eionet.

Будућност не можемо предвидети, али је можемо креирати. Уверени смо да овај извештај представља поуздан и правовремени извор знања који може бити основ за расправе о будућим политикама ЕУ у области животне средине и климе и помоћи у обликовању европских одговора на Агенду 2030 Уједињених нација и циљеве одрживог развоја (SDGs). Европа мора бити предводник у глобалној транзицији ка здравој животnoj средини у праведном и одрживом свету. Идеја о „европском зеленом споразуму“ - која је истакнута као приоритет број један у политичким смерницама за следећу Европску комисију 2019-2024 – могла би послужити као одличан оквир за деловање и омогућити системски начин размишљања и иновације потребне за постизање те транзиције и стварање будућности на коју сви можемо бити поносни.

Ханс Брунинкс

Извршни директор, Европска агенција за животну средину

Укратко о Извештају о животној средини у Европи – стање и перспективе 2020

Европа ће се 2020. године суочити са изазовима везаним за животну средину који су без преседана по својим размерама и хитности. Иако су политике у области заштите животне средине и климе у ЕУ донеле значајне користи током последњих деценија, Европа се суочава са сталним проблемима у областима као што су губитак биолошке разноликости, коришћење природних ресурса, утицај климатских промена и ризици по животну средину и здравље. Водећи трендови на глобалном нивоу попут демографских промена појачавају многе изазове у животној средини, док брзе технолошке промене доносе нове ризике и несигурности.

Препознајући те изазове, ЕУ се обавезала на низ дугорочних циљева одрживости с тим што је општи циљ „живети добро, у границама наше планете“. Постизање ових циљева неће бити могуће без брзог и темељног помака у начину деловања и тежњама у Европи. Европа мора пронаћи начине да трансформише кључне друштвене системе који проузрокују притиске на животну средину и климу и њихов утицај на здравље - преиспитујући не само технологије и производне процесе, већ и обрасце потрошње и начин живота. То ће захтевати тренутно и усклађено деловање, уз укључивање различитих подручја политике и актера из свих делова друштва у циљу омогућавања системских промена.

Европа ће се 2020. године наћи на прекретници. Њени лидери имају прилику да обликују будући развој која неће бити на располагању њиховим наследницима. Стога ће наредна деценија бити од пресудног значаја за утврђивање могућности Европе у 21. веку.

То су, укратко, општи закључци Извештаја о животној средини у Европи – стање и перспективе 2020 (SOER 2020). Извештај садржи свеобухватну процену животне средине у Европи како би се подржало управљање и информисала јавност. Као и сви извештаји

ЕЕА, он је заснован на раду Европске мреже за информисање и посматрање животне средине (Eionet) - партнерства између ЕЕА и њене 33 земље чланице и шест земаља сарадница.

Да би се схватило стање, трендови и перспективе стања животне средине у Европи потребан је интегрисани приступ који уважава сложене покретаче и последице промена у животној средини. SOER 2020 пружа управо то, представљајући глобални контекст који обликује развој Европе (део 1), европске еколошке и секторске трендове и изгледе за будућност (део 2) и факторе који ограничавају или омогућавају промене које доводе до преображаја (део 3). У завршном делу 4 изнети су закључци о томе како Европа може да промени свој правац развоја и постигне одрживу будућност.

SOER 2020 идентификује бројне изазове и препреке. Међутим, у њему се препознају и бројни разлози за наду. Европски грађани све више изражавају незадовољство због недостатака у управљању животном средином и климом. Проширује се знање о системским изазовима и одговорима и оно се све више одражава у оквирима политика ЕУ. Упоредо с тим, последњих година се бележи брз развој иновација, укључујући нове технологије, пословне моделе и иницијативе заједнице. Неки градови и региони су предводници када је реч о амбицијама и креативности и експериментишу са различитим начинима живота и рада и деле своје идеје путем мрежа.

Сва та развојна кретања су важна јер отварају простор владама за постављање нових амбициозних циљева у подручју доношења политика, улагања и деловања. Она уједно помажу у подизању нивоа свести чиме се грађани подстичу да преиспитају своје понашање и начин живота. Европа мора искористити прилике и употребити сва расположива средства како би се у наредној деценији оствариле промене које ће довести до преображаја.

Животна средина у Европи у глобалном контексту који се мења

Изазови везани за животну средину и одрживост са којима се Европа данас суочава последица су дешавања на глобалном нивоу која трају деценијама уназад. У овом периоду је „велико убрзање“ друштвених и привредних активности променило однос човечанства према животnoj средини. Од 1950. године светско становништво се утростручило на 7,5 милијарди; број људи који живе у градовима се учетворостручио на више од 4 милијарде; економска производња се повећала 12 пута, што је пропраћено сличним повећањем употребе азотних, фосфатних и калијумских ђубрива, а потрошња примарне енергије се повећала пет пута. Гледајући у будућност, чини се да ће оваква глобална кретања наставити да врше све већи притисак на животну средину. Предвиђа се да ће се светска популација повећати за готово једну трећину, на 10 милијарди, до 2050. године. Потрошња ресурса на глобалном нивоу могла би се удвостручити до 2060. године, с тим што ће потражња за водом порастати за 55% до 2050. године, а потражња за енергијом за 30% до 2040. године.

Нема сумње да је велико убрзање донело велике користи, ублажавајући сиромаштво и подстичући просперитет у многим деловима света. На пример, удео глобалног становништва које живи у екстремном сиромаштву нагло се смањило - са 42% у 1981. на мање од 10% у 2015. години. Међутим, ти исти догађаји су нанели и велику штету екосистему. На глобалном нивоу око 75% копнене и 40% морске животне средине сада је озбиљно измењено. Земља је погођена изузетно брзим смањењем биолошке разноликости, а никада до сада у људској историји није било више врста којима прети изумирање. Заиста, постоје докази да је у току шесто масовно уништење биодиверзитета.

Многе промене глобалног климатског система запажене од педесетих година прошлог века до сада такође никада пре нису забележене, не само претходних деценија него и миленијума. Оне су углавном последица емисије гасова са ефектом стаклене баште из људских активности, као што су коришћење фосилних горива, пољопривреда и крчење шума.

Директно и индиректно ови притисци наносе огромну штету здрављу и добробити људи. Глобални терет болести и превремене смрти повезане са загађењем животне средине већ је три пута већи од укупног терета који са собом носе СИДА, туберкулоза и маларија заједно. Но, наставак великог убрзања могао би створити још далекосежније претње уколико притисци на животну

средину доведу до колапса екосистема као што су Арктик, корални гребени и Амазонска шума. Изненадне и неповратне промене ове врсте могу озбиљно нарушити способност природе да пружа основне услуге као што су снабдевање храном и ресурсима, одржавање чисте воде и плодног тла и обезбеђивање заштите од природних катастрофа.

Као пионир индустријализације, Европа је одиграла кључну улогу у обликовању ових глобалних промена. Данас она и даље троши више ресурса и у већој мери доприноси деградацији животне средине него многи други светски региони. Да би задовољила ове високе нивое потрошње, Европа зависи од ресурса који се ваде или користе у другим деловима света, као што су вода, земља, биомаса и други материјали. Последица тога је да се многи утицаји на животну средину који су повезани са европском производњом и потрошњом дешавају ван Европе.

Све то заједно представља велики изазов за Европу и друге светске регионе. Тренутни правци друштвеног и економског развоја уништавају екосистеме од којих, у крајњој линији, зависи одржање човечанства. Прелазак на одрживе правце развоја ће захтевати брзо и свеобухватно смањење притисака на животну средину, које мора бити далеко интензивније од тренутног смањења.

Животна средина у Европи 2020. године

Како су карактер и размере глобалних изазова у области животне средине и климе постали јаснији, развијали су се и оквири политика. Европски оквир политике заштите животне средине – правне тековине (acquis) у области заштите животне средине - све се више обликује амбициозним дугорочним визијама и циљевима. Свеобухватна визија животне средине и друштва у Европи утврђена је у Седмом акционом програму заштите животне средине (7. EAP), који предвиђа да до 2050. године:

Живимо добро, у оквирима еколошких граница планете. Наше благостање и здрава животна средина произилазе из иновативне, циркуларне економије у којој се ништа не троши и где се природним ресурсима управља на одржив начин, а биолошка разноликост се штити, вреднује и обнавља на начине који повећавају отпорност нашег друштва. Наш раст са ниским уделом угљен диоксида одавно је одвојен од употребе ресурса, што одређује темпо за сигурно и одрживо глобално друштво.

Политике ЕУ у области заштите животне средине темеље се на три тематска приоритета политике садржана у

Седмом акционом програму заштите животне средине (7. ЕАР): (1) заштитити, очувати и унапредити природни капитал ЕУ; (2) претворити ЕУ у ресурсно ефикасну, зелену и конкурентну привреду са ниским уделом угљеника; и (3) заштитити грађане ЕУ од притисака везаних за животну средину и ризика по њихово здравље и добробит. Последњих година ЕУ је такође усвојила низ стратешких оквирних политика које су усмерене на трансформацију привреде ЕУ и одређених система (нпр. енергетски систем, мобилност) на начине који омогућавају просперитет и правичност, а истовремено штите екосистеме. Циљеви одрживог развоја Уједињених нација (УН) допуњују те оквире, обезбеђујући оквир за промене у циљу преображаја које признају међузависност друштвених, привредних и еколошких циљева.

Посматрано у односу на дугорочну визију Европе и комплементарне циљеве политике, јасно је да Европа не постиже довољно напретка у суочавању са изазовима у области животне средине. Поруче на основу процене најновијих трендова садржане у SOER 2020 су јасне: политике су биле ефикасније у смањењу притиска на животну средину него у заштити биолошке разноликости и екосистема, здравља и добробити људи. Упркос успесима које је Европа постигла у управљању животном средином, постоје трајни проблеми те су перспективе за животну средину у Европи у наредним деценијама обесхрабрујуће (Табела ЕС.1).

Евидентно је да природни капитал још увек није заштићен, очуван и појачан у складу са циљевима Седмог акционог програма заштите животне средине. Само је мали део заштићених врста (23%) и станишта (16%) у повољном стању очуваности и Европа није на путу да испуни свој укупни циљ заустављања губитка биолошке разноликости до 2020. године. Европа је постигла циљеве у погледу обележавања копнених и морских заштићених подручја јер су се неке врсте опоравиле, али већина других циљева вероватно неће бити испуњена.

Мере политике усмерене на природни капитал донеле су користи у неким областима, али многи проблеми и даље постоје, а неки се и погоршавају. На пример, смањено загађење је побољшало квалитет воде, али ЕУ је далеко од постизања доброг еколошког стања свих водних тела до 2020. године. Управљање земљиштем је побољшано, али фрагментација пејзажа и даље се повећава, наносећи штету стаништима и биолошкој разноликости. Загађење ваздуха и даље утиче на биодиверзитет и екосистеме, а 62% подручја европског екосистема изложено је прекомерним нивоима азота, што изазива

еутрофикацију. Очекује се да ће се утицаји климатских промена на биолошку разноликост и екосистеме појачати, док активности као што су пољопривреда, рибарство, транспорт, индустрија и производња енергије и даље изазивају губитак биолошке разноликости, експлоатацију ресурса и штетне емисије.

Европа је остварила већи напредак у погледу ефикасног коришћења ресурса и циркуларне економије. Потрошња сировина је смањена, а ефикасно коришћење ресурса се побољшавало како се повећавао бруто домаћи производ. Емисија гасова с ефектом стаклене баште смањила се за 22% у периоду од 1990. до 2017. године због мера политике и економских фактора. Удео обновљивих извора енергије у финалној потрошњи енергије стално се повећавао да би достигао 17,5% током 2017. године. Енергетска ефикасност се побољшала, а крајња потрошња енергије је опала на ниво приближно једнак нивоу из 1990. године. Емисија загађивача и у ваздуху и у воду је смањена, док је укупно захватање воде у ЕУ смањено за 19% у периоду од 1990. до 2015. године.

Међутим, новији трендови су мање позитивни. На пример, потражња за финалном енергијом се заправо повећала од 2014. године и, ако се то настави, можда неће бити испуњен циљ ЕУ за 2020. годину у погледу енергетске ефикасности. Штетне емисије из саобраћаја и пољопривреде такође су порасле, а производња и потрошња опасних хемикалија остала је стабилна. Перспективе за 2030. годину сугеришу да тренутна стопа напретка неће бити довољна за испуњење климатских и енергетских циљева до 2030. и 2050. године. Поред тога, решавање проблема притисака на животну средину из привредних сектора кроз интегрисање мера заштите животне средине није било успешно, што се види из сталних утицаја пољопривреде на биолошку разноликост и загађење ваздуха, воде и тла.

Европа је постигла одређени успех у заштити здравља и добробити Европљана од ризика везаних за животну средину. На пример, вода за пиће и вода за купање су углавном високог квалитета у целој Европи. Међутим, и ту постоје стални проблеми у неким областима, а изгледи су забрињавајући. На пример, неке постојане и мобилне хемикалије одолевају чак и напредној преради воде за пиће. Слично томе, иако су емисије загађивача ваздуха опале, готово 20% градског становништва ЕУ живи у областима у којима концентрација загађивача ваздуха премашује ниво барем једног стандарда квалитета ваздуха у ЕУ. Изложеност ситним честицама одговорна је за око 400.000 преурањених смрти у Европи сваке године, а земље централне и источне Европе су несразмерно погођене.

Табела ЕС.1

Кратак преглед претходних трендова, перспективе и изгледи за остваривање општих/конкретних циљева политике

Тема	Трендови и перспективе		Изгледи за остваривање општих/конкретних циљева политике		
	Трендови из претходног периода (пре 10-15 година)	Перспективе до 2030. године	2020	2030	2050
Заштита, очување и унапређење природног капитала					
Заштићена копнена подручја					
Заштићена морска подручја					
Заштићене врсте и станишта					
Опште врсте (птице и лептири)					
Стање и услуге екосистема					
Водени екосистеми и мочваре					
Хидроморфолошки притисци					
Стање морских екосистема и биолошка разноликост					
Притисци и утицаји на морске екосистеме					
Урбанизација и коришћење земљишта у пољопривреди и шумарству					
Стање тла					
Загађење ваздуха и утицаји на екосистеме					
Хемијско загађење и утицаји на екосистеме					
Климатске промене и утицаји на екосистеме					
Ресурсно ефикасна, циркуларна и економија са ниским уделом угљеника					
Ефикасна употреба материјалних ресурса					
Циркуларна употреба материјала					
Генерисање отпада					
Управљање отпадом					
Емисије гасова с ефектом стаклене баште и мере за ублажавање њихових последица					
Енергетска ефикасност					
Обновљиви извори енергије					
Емисије загађивача ваздуха					
Емисије загађивача из индустрије					
Чиста индустријска технологија и поступци					
Емисије хемикалија					
Захватање воде и притисци на површинске и подземне воде					
Одрживо коришћење мора					
Заштита здравља и добробити људи од ризика повезаних са животном средином					
Концентрација загађујућих материја у ваздуху					
Утицај загађења ваздуха на здравље и добробит људи					
Изложеност људи буци у животnoj средини и утицаји на здравље људи					
Очување тихих подручја					
Притисци загађења на воду и повезаност са здрављем људи					
Хемијско загађење и ризици по здравље и добробит људи					
Ризици климатских промена по друштво					
Стратегије и планови за прилагођавање климатским променама					
Оквирна процена трендова из претходних периода (пре 10-15 година) и перспективе до 2030. године			Оквирна процена изгледа за остваривање одабраних општих/конкретних циљева у оквиру политика		
	Преобладавају побољшани трендови/кретања	Година	Углавном у складу са циљевима		
	Трендови/кретања указују на мешовиту слику	Година	Делимично у складу са циљевима		
	Преобладавају погоршани трендови/кретања	Година	Углавном у нескладу са циљевима		

Напомена: Година за опште/конкретне циљеве није прецизно дефинисана година остваривања циља већ временски оквир за остваривање општих/конкретних циљева.

Здравље и добробит људи још увек угрожавају бука, опасне хемикалије и климатске промене. Убрзавање климатских промена ће вероватно донети повећане ризике, посебно за осетљиве групе. Утицаји могу настати због топлотних таласа, шумских пожара, поплава и промене обрасца у раширености заразних болести. Осим тога, еколошки ризици по здравље не утичу на све на исти начин, а широм Европе постоје изражене локалне и регионалне разлике у погледу социјалне угрожености и изложености здравља ризицима повезаним са животном средином. Уопштено говорећи, изгледи за смањење ризика по здравље повезаних са животном средином се не могу проценити са сигурношћу. Системски ризици по здравље су сложени и постоје важне празнине и несигурности у бази знања.

Разумевање системских изазова и пружање одговора на њих

Постојаност великих изазова повезаних са животном средином може се објаснити разним сродним факторима. Прво, притисци на животну средину и даље су значајни упркос напретку у њиховом смањењу. Темпо напретка је успорен и у неким важним областима, као што су емисија гасова са ефектом стаклене баште, емисије из индустрије, генерисање отпада, енергетска ефикасност и удео обновљиве енергије. Ово подразумева потребу да се надмаше појединачна побољшања у погледу ефикасности и да се ојача примена политика заштите животне средине како би се на тај начин остварила пуна корист од њих.

Сложеност система заштите животне средине такође може значити да треба да постоји значајан временски раскорак између смањења притисака и видљивог побољшања природног капитала и људског здравља и добробити. На последице по животну средину, попут губитка биодиверзитета, често утичу различити фактори, што значи да спољни фактори могу поништити ефикасност мера политике и локалне напоре у области управљања. Они укључују глобална кретања као што су растућа популација, индустријска производња и коришћење ресурса, а сви они утичу на стање у Европи. Гледано у будућност, јавља се и забринутост због узрочника промена, попут технолошких и геополитичких кретања с нејасним последицама.

Можда је најважнији фактор сталних изазова у Европи у погледу заштите животне средине и одрживости тај што су они нераскидиво повезани с привредним активностима и начином живота, посебно друштвеним системима који Европљанима обезбеђују неопходне потребе као што су храна, енергија и мобилност. Као резултат тога,

употреба ресурса у друштву и загађење су на сложени начин повезани са новим отварањем нових радних места и зарадама широм ланца вредности, са великим улагањима у инфраструктуру, машине, вештине и знање, са понашањем и начином живота и јавним политикама и институцијама.

Због бројних међусобно повезаних фактора унутар и између друштвених система често постоје велике препреке за остваривање брзих и далекосежних промена које су потребне за остварење дугорочних европских циљева у погледу одрживости. На пример:

- Системе за производњу и потрошњу карактеришу међузависност и зависност од развојног пута, који су повезани са чињеницом да су се елементи система - технологије, инфраструктуре, знање и слично - често заједно развијали деценијама. То значи да ће радикална промена ових система вероватно нарушити улагања, запошљавање, понашања и вредности, што би изазвало отпор погођених индустрија, региона или потрошача.

- Међусобне везе и повратне спреге унутар система значе да промена често производи нежељене исходе или изненађења. На пример, добити остварене развојем технологије могу бити нарушене променама у начину живота, делом и због „повратног ефекта“ када већа ефикасност резултира уштедама трошкова, али истовремено омогућава и већу потрошњу.

Системи производње и потрошње такође су директно и индиректно повезани због тога што се, на пример, ослањају на заједничку базу природног капитала за обезбеђивање ресурса и апсорпцију отпада и емисија. Ова 'међусобна спона ресурса' значи да решавање проблема у једној области може нанети ненамерну штету у другој, на пример крчење шума и повећање цена хране проузроковано производњом биогорива.

Системски карактер европских изазова у области животне средине помаже да се објасне ограничења успостављених приступа у управљању животном средином у циљу постизања потребних промена. Иако су примећени знаци напретка у прехранбеном, енергетском и систему мобилности, утицаји на животну средину остају значајни, а тренутни трендови нису у складу са дугорочним циљевима заштите животне средине и одрживости.

Све већи број истраживања и искуства из праксе пружају увид у то како се могу постићи фундаменталне системске промене. Такве транзиције су дугорочни процеси који критично зависе од појаве и ширења различитих облика иновација који покрећу алтернативне начине

размишљања и живљења - нове друштвене праксе, технологије, пословне моделе, решења заснована на природи и тако даље. Немогуће је унапред знати које ће се иновације појавити, да ли ће се и на који начин интегрисати у начин живота и како ће утицати на резултате одрживости. Транзиције стога подразумевају бројне несигурности, сукобе и компромисе.

Ово разумевање системских промена има важне импликације на управљање. Прво, перципирана улога владе мења се од тога да она више не делује као „кормилар“ који располаже знањем и алатима за усмеравање друштва ка одрживости, већ има улогу покретача друштвених иновација и промена. Планирање одозго према доле и даље има улогу у неким контекстима. Међутим, владе такође морају да пронађу начине да искористе могућности утицаја грађана, заједница и предузетника.

Да би се то постигло неопходни су доприноси у свим областима политике и нивоима власти ради остваривања заједничких циљева. Алатке политике заштите животне средине и даље су неопходне. Међутим, омогућавање системских промена захтева много шири спектар политика за промовисање иновација и експериментисања, за омогућавање ширења нових идеја и приступа и за осигуравање да структурне економске промене дају корисне и праведне резултате. Сложеност и несигурност процеса транзиције значи да ће владе такође требати да пронађу начине да координирају и усмеравају деловање у читавом друштву ка дугорочним циљевима одрживости и за управљање ризицима и нежељеним последицама које неизбежно прате системске промене.

У ком смеру ће Европа даље ићи?

Укупно гледано, у анализама у деловима 1-3 наглашава се постојаност, размера и хитност изазова са којима се суочава Европа. Остварење визије ЕУ о одрживости до 2050. године још увек је могуће, али ће захтевати помак у начину и циљу деловања. То значи да је потребно, како ојачати дефинисане алате политике, тако их и надоградити новим иновативним приступима управљању. Ослањајући се на чињенице изложене у извештају део 4 идентификује разна важна подручја у којима је потребно предузети мере које ће омогућити транзиције.

Јачање имплементације, интеграције и усаглашености политике: Целовито спровођење постојећих политика помогло би Европи да оствари своје циљева у области заштите животне средине до

2030. године. Целовито спровођење захтева повећање средстава за финансирање и јачање капацитета, ангажовање предузећа и грађана, бољу координацију локалних, регионалних и националних власти и већу базу знања. Поред имплементације, Европа треба да реши недостатке и слабости у оквирима политике, на пример у вези са земљиштем, тлом и хемикалијама. Боља интеграција циљева заштите животне средине у секторску политику је такође од суштинског значаја, као и боља усаглашеност политика.

Развој системских, дугорочних оквира политика и обавезујућих циљева: Све бројније стратешке политике које се баве кључним системима (нпр. енергетски систем и систем мобилности) и промовисање преласка на привреду с ниским уделом угљеника и циркуларну економију су важни алати за подстицање и усмеравање усклађеног деловања у читавом друштву. Међутим, покривеност оквирима дугорочне политике мора се проширити и на остале важне системе и питања, попут хране, хемикалија и употребе земљишта. Упоредиве међусекторске стратегије потребне су и на другим нивоима управљања - укључујући нивое земље, региона и градова. Укључивање заинтересованих страна у развој трансформативних визија и путева важно је да би се узеле у обзир различите ситуације у Европи и да би се користи по животу средину, друштво и привреду повећале до максимума.

Водећа улога у међународним активностима које за циљ имају постизање одрживости: Европа не може изоловано да постигне своје циљеве одрживости. Глобални еколошки и проблеми одрживости захтевају глобалне одговоре. ЕУ има снажан дипломатски и економски утицај који може да искористи за промоцију постизања амбициозних споразума у областима као што су биолошка разноликост и коришћење ресурса. Ако Европа жели да постане светски предводник у преласку на одрживи развој потпуна примена Програма УН-а за одрживи развој до 2030. године и активна подршка његовом спровођењу у другим регионима биће од суштинског значаја. Примена циљева одрживог развоја као општег оквира за развој политика у наредних 10 година могла би бити важан корак ка реализацији визије Европе за 2050. годину.

Подстицање иновација у читавом друштву: Промена смера развоја ће у великој мери зависити од појаве и ширења различитих облика иновација који могу покренути нове начине размишљања и живота. Основ за ову промену већ постоји. Све више предузећа, предузетника, истраживача, градских управа и локалних заједница експериментише са различитим начинима производње и потрошње. У пракси се, међутим, иновације

често сусрећу са великим препрекама. Јавне политике и институције стога имају кључну улогу у омогућавању системских промена. Политике заштите животне средине и даље су од суштинског значаја, али системске иновације захтевају усаглашен допринос различитих области политике, од истраживања, иновација, секторске и индустријске политике до образовања, социјалне заштите, трговине и запошљавања.

Повећање инвестиција и преусмеравање финансијских средстава: Иако ће транзиција ка одрживим системима захтевати велика улагања, Европљани ће остварити огромну добит од тога - како због избегнуте штете по природу и друштво, тако и због економских и социјалних прилика које стварају. Владе треба у потпуности да искористе јавне ресурсе за подршку експериментисању, улагање у иновације и решења у складу са природом, одрживу набавку и подршку угроженим секторима и регионима. Оне такође имају кључну улогу у мобилизацији и усмеравању приватне потрошње тако што утичу на избор инвестиција и потрошње и укључивање финансијског сектора у одржива улагања спровођењем Акционог плана ЕУ за одрживо финансирање и ослањањем на њега.

Управљање ризицима и осигуравање социјално праведне транзиције: За успешно управљање транзицијама ка одрживим системима потребно је да друштва признају потенцијалне ризике, прилике и компромисе и осмисле начине да их усмере. Политике имају суштинску улогу у постизању „праведних транзиција“, тако што, на пример, подржавају компаније и раднике у делатностима које се суочавају са поступним гашењем путем обезбеђивања преквалификације, субвенцијама, техничком помоћи или улагањима која помажу негативно погођеним регионима. Рано препознавање насталих ризика и могућности повезаних са технолошким и друштвеним развојем треба

комбиновати са прилагодљивим приступима заснованим на експериментисању, праћењу и учењу.

Повезивање знања и деловања: За постизање транзиције ка одрживим системима биће потребна разноврсна нова знања која се заснивају на различитим дисциплинама и начинима производње знања. Ово укључује доказе о системима који узрокују притиске на животну средину, начинима постизања одрживости, обећавајућим иницијативама и препрекама за промене. Методе предвиђања су важан начин укључивања људи у партиципативне процесе да би се истражиле могуће будуће шансе, исходи и ризици или могућности. Стварање, размена и максимална употреба релевантних доказа могу захтевати промене у систему знања који повезује науку са политиком и деловањем, укључујући развој нових вештина и институционалних структура.

Наредних десет година

Постизање циљева Програма за одрживи развој до 2030. године и Париског споразума захтеваће хитне акције у свакој од ових области током наредних 10 година. Да будемо јасни, Европа неће остварити своју визију одрживости у складу са концептом „живети добро, у границама наше планете“ једноставно промовишући економски раст и настојећи да управља штетним пропратним појавама користећи се алатима за заштиту животне средине и социјалне политике. Уместо тога, одрживост треба да постане водећи принцип амбициозних и усаглашених политика и деловања широм друштва. Омогућавање трансформативних промена захтеваће да све области и нивои власти раде заједно и користе амбицију, креативност и моћ грађана, предузећа и заједнице. Године 2020. Европа има јединствену прилику да постане предводник у пружању глобалног одговора на изазове одрживости. Сада је време за деловање.

О Извештају о животној средини у Европи (SOER)

Европска агенција за животну средину (ЕЕА) је агенција Европске уније која је основана на основу Уредбе Савета (ЕЕЦ) бр. 1210/90. Уредбом је такође основана и Европска мрежа за информисање и посматрање животне средине (Еionet) као мрежа партнерства 33 земље чланице² и шест земаља сарадница³. Европска агенција за животну средину задужена је за сарадњу са Еionet-ом у циљу пружања знања како би релевантни актери из институција ЕУ и земаља чланица Еionet-а могли доносити информисане одлуке о унапређивању животне средине у Европи напретку на путу ка одрживом развоју.

Један од главних задатака Европске агенције за животну средину у оквиру тих задужења представља објављивање извештаја о стању, кретањима и изгледима за животну средину сваких 5 година. Ти извештаји се објављују од 1995. године и износили су процене стања и перспективе за животну средину у Европи и информисали о спровођењу политике ЕУ и најновијим правцима развоја. То су чинили пратећи кретања из претходних периода, напредак који је остварен на остваривању утврђених циљева и могућности за политику ЕУ да допринесе остваривању дугорочних циљева.

Као и претходни извештаји, Извештај о животној средини у Европи – стање и перспективе 2020 (SOER 2020) пружа релевантна, поуздана и упоредива знања и позива се на бројне изворе доступне Европској агенцији за животну средину и Еionet-у. Израда Извештаја заснивала се на широко прихваћеном становишту да су проблеми везани за животну средину испреплетани с бројним аспектима друштва, што утиче на опште перспективе за остваривање одрживости и указује на то да су актерима потребна нова знања која ће им помоћи у њиховом деловању.

SOER 2020 се заснива на закључцима свог претходника који је објављен у марту 2015. године. SOER 2015 је показао да је Европа, иако је спровођење политике ЕУ довело до значајних користи за животну средину у Европи и добробит људи, суочена са великим изазовима у решавању трајних проблема у области животне средине који су на сложен начин са системима производње и потрошње. Извештај из 2015. године заговара фундаменталне транзиције у системима производње и потрошње који доводе до деградације животне средине, укључујући прехранбене, енергетске и системе мобилности.

Извештај за 2020. годину долази у тренутку када се друштво суочава са изазовима лажних информација и лажних вести. Приликом израде Извештаја водило се рачуна да се уважи та реалност и да се осигура транспарентност доследним позивањем на научна сазнања и унапређен приступ процени и саопштавању аспеката квалитета и недостатака у знању. Извештај је такође био подвргнут исцрпној ревизији од стране Еionet-а, Европске комисије, Научног комитета ЕЕА и међународних стручњака.

Информација на нивоу земаља обавештавају о спровођењу политике и олакшавају унапређену размену информација о најновијим кретањима и приступима. С обзиром на изазов све веће сложености знања, Извештај садржи конзистентне сажете процене свих тематских целина. И на крају, Извештај се бави системским карактером данашњих изазова у области животне средине, укључујући горе наведене системе производње и потрошње, као и увид у то како Европа може да одговори на садашње, досад незабележене, изазове у области животне средине, климе и одрживости.

(²) Односно, 28 земаља чланица ЕУ заједно са Исландом, Лихтенштајном, Норвешком, Швајцарском и Турском.

(³) Албанија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Северна Македонија, Србија и Косово (у складу са Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 1244/99 и у складу са Мишљењем Међународног суда правде о Декларацији о независности Косова).

Европска агенција за животну средину

**Животна средина у европи –
Стање и перспективе 2020
Кратак преглед извештаја**

2019 — XX pp. — XX x XX cm

ISBN xxxx

doi: 10.2800/xxx

Контакт са ЕУ

Лично

У читавој Европи постоји на стотине информативних центара Europe Direct. Адресу вама најближег центра можете наћи на сајту: https://europa.eu/european-union/contact_en

Телефоном или електронском поштом

Europe Direct је служба која одговара на ваша питања о Европској унији. Службу можете контактирати путем:

- бесплатног телефона: 00 800 6 7 8 9 10 11 (неки оператери наплаћују ове позиве),
- на број: +32 22999696 или
- електронском поштом на адресу: https://europa.eu/european-union/contact_en

Тражење информација о ЕУ

„Online“

Информације о Европској унији на свим званичним језицима ЕУ можете наћи на интернет страници: https://europa.eu/european-union/index_en

Публикације ЕУ

Можете преузети или поручити бесплатне или публикације ЕУ које се плаћају преко: <https://publications.europa.eu/en/publications>. Више примерака бесплатних публикација можете добити тако што ћете захтев упутити преко Europe Direct службе или вашем локалном информативном центру (види https://europa.eu/european-union/contact_en).

Законодавство ЕУ и повезани документи

За приступ правним информацијама од ЕУ, укључујући све законе ЕУ од 1952. године на свим званичним језицима ЕУ посетите интернет страницу EUR-Lex at: <http://eur-lex.europa.eu>

Отворени подаци од ЕУ

Портал отворених података ЕУ (<http://data.europa.eu/euodp/en>) омогућава приступ базама података из ЕУ. Подаци се могу преузети и поново користити без накнаде и то како у комерцијалне тако и у сврхе које нису комерцијалне по природи.

Европска агенција за животну средину
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Denmark

Телефон: +45 33 36 71 00
Интернет страница: eea.europa.eu
Facebook: www.facebook.com/European.Environment.Agency
Twitter: @EUEnvironment
LinkedIn: www.linkedin.com/company/european-environment-agency/
Упити: eea.europa.eu/enquiries
Пријавите се да бисте добијали обавештења од ЕЕА на: <http://eea.europa.eu/sign-up>

TH-02-19-902-SR-N
doi:10.2800//2232
2

Publications Office
of the European Union